

Vold mot kvinner i nære relasjoner-
Hva bidrar til og hva motvirker at voldutsatte forlater
voldsutøveren?

Hovedoppgave for graden cand.psychol.

Ann-Sylvi Nilsen

Profesjonsstudiet i psykologi

Institutt for psykologi

Universitetet i Tromsø

Vår 2012

Veileder Bente Træen

Forord

Arbeidet med hovedoppgaven har vært både givende og krevende på måter jeg aldri kunne forestilt meg før jeg startet. Prosessen ville vært vanskelig hvis det ikke var for mye god hjelp underveis. Jeg vil rette en stor takk til min veileder Bente Træen, hennes smittende engasjement har vært til stor hjelp. Jeg er meget takknemlig for gode og konstruktive tilbakemelding for oppgaven min.

Min mor skal ha en stor takk for støtte, barnepass og varme ord når jeg trengte det mest.

Profesjonsstudiet i psykologi har gitt meg erfaringer jeg aldri ville vært foruten, og et nytt perspektiv på livet og det som følger med. Studiet gir meg spennende muligheter fremover.

Takk til flotte medstudenter som har gjort studiet til en opplevelse for livet. En spesielt stor takk, til min kjære venninne og medstudent Camilla Berg, for hennes forståelse og støtte i tunge stunder. Denne oppgaven ville ikke vært den samme uten deg, og det ville heller ikke jeg.

Ann-Sylvi Nilsen

Bente Træen

Sammendrag

Formålet med oppgaven er ved hjelp av eksisterende forskningslitteratur å belyse ulike mekanismer som ligger under i beslutning om å bli eller forlate en voldelig partner. I denne prosessen er det flere faktorer som synes å være avgjørende for om kvinnen velger å bli i forholdet eller bryte med den voldelige partneren. De voldsutsatte kvinnene ser ut til å gå gjennom en prosess som resulterer enten å bli eller gå. Den økende kunnskapen om vold i nære relasjoner har vist at kvinner utsatt for vold i parforhold, ikke er en homogen gruppe. Videre forekommer vold i nære relasjoner i fysisk, psykisk eller seksuell form. En grundig beskrivelse av hva vold er med spesifikt fokus på psykisk vold er inkludert i analysen. Konsekvensen av vold i nære relasjoner viser omfattende og dramatiske konsekvenser for kvinnene. Avslutningsvis blir det gitt noen anbefalinger for behandling av voldsutsatte. Det konkluderes med at dynamikken i voldelige relasjoner er viktig å bevisstgjøre, da den voldsutsatte kvinnen ofte tar på seg skylden for volden.

Innledning

”Vold i nære relasjoner rammer hardt og har alvorlige følger for de som opplever den. Volden innebærer en tredelt krenkelse. For det første er både den fysiske og psykiske volden som utøves ofte rå og brutal. For det andre innebærer den et tillitsbrudd, fordi den utøves av et menneske som en i utgangspunktet har et nært forhold til. Og for det tredje foregår den ofte på et sted der en skal føle seg trygg – i eget hjem”(www1).

Det å bli utsatt for typer av vold i nære relasjoner, innebærer ofte en dyp krenkelse, og mange psykologiske prosesser involverer de som rammes av slik vold. Familien anses ofte som samfunnets trygge base. Innenfor denne trygge basen skal barn vokse opp, og mennesker skal finne stabilitet og trygghet. For det enkelte menneske er parforhold og familie kanskje vår tids sterkeste konstruksjon, og mange vil oppleve seg som mislykket, eller ikke føle seg som et fullkommet menneske, uten denne basen i livet. Vold i nære relasjoner impliserer den direkte motsatsen til familien som en trygg base (NOU 2003:31). Denne typen vold er utøvelsen av kriminell atferd innenfor det private rom, og kan defineres som et mønster av kontrollerende atferd. Denne volden kan inkludere gjentatt fysisk overgrep med påføring av fysisk skade, psykologisk vold, seksuell vold, sosial isolasjon, deprivasjon og intimidering av voldsutsattes autonomitet (Koopman et al., 2005).

Det finnes i dag en rekke vitenskapelige studier om ulike typer av vold i nære relasjoner. Denne oppgaven fokuserer på vold som rammer kvinner. Det er en klare kjønnsforskjeller både i forekomsten av, og omstendigheter rundt, vold. Menn utsettes oftest for vold på kveldstid og i helgene fra delvis kjente eller ukjente gjerningsmenn, mens kvinner i større grad utsettes for vold i private hjem av kjent gjerningsmann (Stene, 2003). Dette viser at det hovedsakelig er kvinner som utsettes for vold i nære relasjoner. Formålet med denne oppgaven er å se på hvilke faktorer som spiller inn i beslutningen voldsutsatte kvinner gjør med hensyn til å forlate en partner som utøver vold, eller å forbli i forholdet. Hvordan påvirker vold i nære relasjoner beslutningsevnen til voldsutsatte kvinner? Selv om det kan hevdes at det å gå fra en partner er et aktivt valg man har, er ikke nødvendigvis dette voldsutsatte kvinners subjektive opplevelse at de faktisk har dette valget. Opplever de voldsutsatte kvinnene at de faktisk har et reelt valg om å gå? Kan de rett og slett bare velge å forlate voldsutøveren?

Verdens Helseorganisasjon (WHO) har kjønnsbasert vold, og spesielt vold mot kvinner, som et spesielt temaområde, ettersom det er et stort folkehelse- og menneskerettslig problem over hele verden (Krug 2002; World Health Organization, 2002). FN har med tidligere generalsekretær Kofi Annan, uttalt at vold mot kvinner utgjør vår tids mest omfattende menneskerettighetsbrudd (Begby, 2005). De siste 20 årene synes andelen av den norske befolkningen som har blitt utsatt for vold å være stabil mellom 5 og 6 %. I Norge, som i resten av verden, er vold mot kvinner i nære relasjoner til dels et skjult problem (World Health Organization, 2002). Det er først de siste 15 årene at vold i nære relasjoner har blitt en del av den offentlige virkeligheten. Regjeringens handlingsplaner i forhold til vold i nære relasjoner (Justis- og beredskapsdepartementet, 2007) er indikatorer på dette. Alternativ til vold (ATV) arrangerte den første nordiske konferansen om vold og traumer i 2007.

I den landsomfattende undersøkelse fra 2005 viste det seg at rundt 9 % av kvinner over 15 år i Norge hadde vært utsatt for grov vold av sin nåværende eller tidligere kjæreste en eller annen gang i livet (www2). Volden fører også til tap av menneskeliv. Tall fra Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert og annen alvorlig kriminalitet (KRIPOS), viser at i løpet av de siste ti årene har mellom 6 og 12 kvinner årlig blitt drept av sin nåværende eller tidligere ektefelle eller samboer (www2). Dette utgjør mellom 20 og 30 % av alle drap som blir begått i Norge (www2). Tallene fra KRIPOS indikerer at voldutsatte kvinner ofte lever i voldspregete forhold over lengre tid. For utenforstående kan det virke uforståelig. Er det ikke bare å gå ut av forholdet når det første slaget kommer? Er disse kvinnene forskjellig fra de som ikke er i voldelige forhold?

Den økende kunnskapen om vold i nære relasjoner har avdekket at gruppen av kvinner som utsettes for vold av sin partner ikke er en homogen gruppe. Kvinner som opplever vold fra samlivspartner forteller om svært varierte og sammensatte erfaringer. Foruten variasjoner i selve voldshistorien, kan kvinner ha ulikt syn på hva som bør gjøres for at volden skal opphøre, og de har forskjellige behov for hjelp. Forhold som økonomi, tilgang på ulike ressurser, samt tilstedeværelsen, eventuelle barn og barnas alder bidrar til ytterligere å skape et mer sammensatt bilde av voldsutsatte kvinner (Skjørten, 1999). Hvilke prosesser og faktorer spiller inn i beslutningsprosessen om å forlate den voldelige partner?

Walker (1991) hevdet at vold i nære relasjoner kan bidra til at den voldsutsatte utvikler en pessimistisk kognitiv stil, som ofte er assosiert med

depresjon. Denne stilen innebærer at ofrene mister troen på at egen atferd vil kunne påvirke og gi ønsket endring, og kalles lært hjelpeløshet. Mange mishandlede kvinner opplever også å bli mer og mer sosialt isolerte (Walker, 1991). Felles for alle parter i voldsforholdet er at volden er knyttet til skam, dermed vil paret ha et felles prosjekt med hensyn til å skjule volden. Det å forbli i et destruktivt forhold er ikke nødvendigvis hensiktsmessig for en utenforstående, men det kan være en reaksjon på den volden kvinnen blir utsatt for. Kvinner som har levd i flere år i voldsforhold kan ha anvendt flere ulike strategier for å få en slutt på volden. Uansett hvordan de har mestret volden, så har volden representert noe stabilt. Dette kan føre til at voldsutsatte kvinner går inn i en prosess hvor de gir opp tanken på forandring og forsøker istedenfor å akseptere sin situasjon. Denne prosessen kan trolig virke uforståelig for allmenheten (Peterstrand-Nilsson, 1997).

Kvinner som blir utsatt for vold i nære relasjoner opplever å bli møtt med spørsmål om hvorfor hun ikke går fra mannen (Christensen, 1984). Dette er i seg selv et spørsmål som kan indikere negative holdninger, eller manglende forståelse for hva som kjennetegner vold i nære relasjoner (NOU 2003:31). Leira (2002) mener at slike spørsmål og holdninger beskytter utenforstående fra å kunne identifisere seg med den voldsutsatte. Manglende sympati for kvinnen, og en tro på at man selv ville gått, kan bidra til en distansering fra kvinner som opplever vold. En for nær identifikasjon med den voldsutsatte ville kunne åpne opp for den ubehagelige muligheten, for at hver og en kunne ha havnet i et forhold med en voldelig partner. Andre faktorer å ta i betraktning er at selv om kvinnen blir utsatt for fysisk og psykisk vold er det viktig å huske på hvor vesentlig kjærligheten kan være i disse forholdene. Ikke alle kvinner ønsker å bryte samlivet med voldsutøveren. Det er volden de ønsker skal ta slutt. Ofte føler kvinnene at de har to valg, enten å forlate kjærligheten, eller å leve i et forhold med både kjærlighet og vold. I mange tilfeller er det også barn med i bildet, og det kan være vanskelig å anmelde, eller forlate, en mann som er far til sine barn, eller en mann hun elsker (www3).

Problemstillinger

I dag kan det sies at vold i nære relasjoner er høyt på den politiske dagsorden. Det har skjedd store endringer i holdningene til volden i hjemmet. Fra å ha vært ansett som et privat anliggende er det i dag betraktet som et offentlig anliggende og

ansvar. Et av momentene i handlingsplanen mot vold dreier seg om å heve kunnskapsnivået om vold i familien - både hos fagpersoner som direkte involveres i dette, og blant folk flest. Økt kompetanse og forståelse for dette området kan bidra til å forebygge gjentatt vold, og kanskje føre til at kvinnen som mishandles kan få hjelp til å forlate forholdet på et tidligere tidspunkt (NOU 2003:31). Det stilles som nevnt ofte spørsmål ved hvorfor kvinnen ikke går fra mannen når han er voldelig. Studier har vist at voldsutsatte kvinner nødvendigvis ikke blir hos den voldelige mannen (Jacobson & Gottmann, 1998). Det viser seg at kvinner i voldelige forhold faktisk skiller seg hyppigere enn kvinner i ikke-voldelige forhold, målt over en toårs periode (Jacobson & Gottmann, 1998), men de trenger lengre tid og støtte og hjelp for å klare å bryte ut. Dermed blir det interessant å se på hvilke faktorer som påvirker en bruddprosess og hva som gjør at hun forblir i forholdet.

Litteraturen beskriver omfattende konsekvenser av å leve i voldelige forhold. I denne artikkelen fokuseres det på spekteret av voldstyper, på senvirkninger av å ha opplevd vold i nære relasjoner, og på viktige faktorer i behandling for voldsutsatte kvinner. Det vil i hovedsak rettes søkelys på voldsutsatte kvinners psykologiske fremgangsmåter som hjelp til å bryte ut av et voldelig forhold. Med bakgrunn i dette undersøkes følgende problemstillinger med utgangspunkt i vitenskapelig litteratur og forskning:

- (1) Hvilke former for vold er kvinner i nære relasjoner utsatt for, og på hvilken måte opplever kvinnene at volden har påvirket dem?
- (2) Hva bidrar til og hva motvirker at voldsutsatte kvinner forlater sin voldsutøvende partner?

Avgrensning

Denne oppgaven avgrenses til bare å omhandle vold utøvet mot kvinner i heteroseksuelle relasjoner. Det er imidlertid viktig å være oppmerksom på at overgrep ikke bare begås av menn overfor deres kvinnelige ektefelle eller samboer, selv om dette er statistisk sett det vanligste. Overgrep begås også av voksne barn mot foreldre, av kvinner mot nåværende eller tidligere ektefelle eller samboer, og av menn og kvinner i homofile parforhold. Likeledes behandles ikke voldsutsatte

kvinner med ulike funksjonshemminger. Overgrep begås også mot barn i nære relasjoner (NOU 2003:31), men det er heller ikke fokus for denne oppgaven. Det er imidlertid viktig at det finnes kunnskap i hjelpeapparatet om voldens påvirkning på barn. Ikke minst av akkurat forebyggende årsaker, da flere undersøkelser tyder på at å oppleve vold i barndom øker risikoen for selv å havne i voldelige relasjoner (Carlson, 2000) eller å ty til vold som konfliktløsning (Isdal, 2000). Oppgaven vil heller ikke ta stilling til kvinner med innvandrerbakgrunn og som er giftet inn i Norge på familiegjennforening, eller som frykter hjemsendelse, ved en eventuell skilsmisse. Det velges videre å se bort fra etnisitet i oppgaven, både når det gjelder voldsoffer og -utøver. Deler av hjelpeapparatet (spesielt Krisesenteret) blir benyttet av en overveiende andel ikke-etnisk norske kvinner (NOU 2003:31). Likevel er det ingenting som tyder på at vold i nære relasjoner forekommer i større grad blant utenlandske menn og kvinner, men mer i retning av at kvinner som ikke er etnisk norske har dårligere nettverk enn de som er norske, og er mer avhengig av et offentlig støtteapparat (Norsk krisesenterforbud, 2010). Mange av kvinnene med innvandrer- og flykningsbakgrunn er hjemmeværende, mens mennene jobber ute, dette er en familiestruktur som gjør disse kvinnene økonomisk avhengige av sine menn og derfor mer sårbare sosialt og psykologisk (NOU 2003:31).

Litteratursøk

Når man belyser en problemstilling ved hjelp av resultater fra eksisterende forskningslitteratur og referanser, er det viktig å gjøre søk i flere relevante databaser etter litteraturkilder. Her er det benyttet PsychInfo og Bibsys. Disse fagbasene inneholder vitenskapelige artikler fra hele verden. Søke ord som er blitt benyttet i disse fagbasene er “domestic violence”, “family violence”, “violence against women”, “partner violence” og “stay/leave”. Noe informasjon er funnet via søk på internett, hvor søkemotor Google er benyttet. For å finne de aktuelle artiklene er det brukt søkeord som “vold”, “intimvold”, “familievold” og “vold i nære relasjoner”. Søk på uttrykket “vold mot kvinner” på Google ga 370000 treff, altså et rimelig stort omfang. Utvelgelse av aktuelle artikler er gjort ved skjønn i henhold til hvilke som er vurdert mest reliabel og metodisk troverdig og mest aktuelle i forhold til problemstillingen. Det er også til en viss grad tatt hensyn til publiseringsdato. De artiklene som er valgt ut er stort sett publisert i løpet av de siste 10-20 årene. Mye av

den generelle informasjonen om vold i nære relasjoner er hentet fra NOU 2003:31 og Justis- og beredskapsdepartementets handlingsplan, ATV stiftelsen, Statistisk sentralbyrå, WHO og Norsk Krisesenterforbund.

Kort historikk

Vold er et globalt fenomen og har sannsynligvis eksistert til alle tider. Historien, så vel som religionshistorien er full av eksempler på vold. Sannsynligvis har også vold innad i familien en lang historie. Karakteristisk for vold mot kvinner er at den har vært tabubelagt, og som en konsekvens nærmest usynlig. Vold i familien har gjerne blitt betegnet som den “skjulte volden”. Andre utenom familien kunne vite om volden, men man snakket ikke om den. I vårt moderne likestillingsland, kolliderer stadig ideen om den likestilte familien i et samfunn med dype patriarkalske røtter (NOU, 2003:31). Mannens dominans og makt i relasjonen kommer til uttrykk gjennom vold og overgrep. Et kjønnsperspektiv på vold handler om koblingen mellom kjønn, makt, kontroll og seksualitet (NOU 2003:31).

Vold mot kvinner har i følge Isdal (2000) tradisjonelt vært koblet til en såkalt rettighetstenkning. I henhold til denne tekningen gir posisjonen som mann en type eiendomsrettighet over kvinner, som i neste omgang rettferdiggjør bruk av fysisk og psykisk vold i den hensikt å disiplinere den underordnede. Volden rettes mot personer som ikke har styrke eller mulighet til å ta igjen, eller som på grunn av en avhengighetsposisjon ikke kan gjøre opprør mot volden. Det er i følge Isdal (2000) grunnlag for å si at hjemmet er det stedet der menn har reparert sine sår og selvbilder gjennom å oppleve den makten som vold og dominans ofte gir. Han mener også at det er en del av voldens natur å være nettopp hierarkisk, og volden skjer først og fremst innenfor etablerte maktsystemer der mennesker organiserer seg i forhold til hverandre etter prinsipper om dominans- og underordning. Familien som institusjon representerer en slik ramme, og det er der volden hovedsakelig skjer (Isdal, 2000). Det var først på 1970- og 80 tallet at vi begynte å få en mer systematisk kunnskap om vold i norske hjem (NOU 2003:31). Fenomenet “vold i nære relasjoner” er blitt belyst og fokusert takket være kvinnebevegelsen både i Norge og i andre europeiske land og USA. Likestillingsarbeidet medvirket til at kampen mot vold i nære relasjoner ble en kamp mellom kjønnene. Det er viktig å være klar over at vold mot

kvinner ble avdekket som en del av likestillingskampen. Likestillingskampen mente man at fravær av vold mot kvinner var en grunnleggende forutsetning for at likestilling mellom kjønnene kunne finne sted. Aktivistene gjorde derfor et viktig arbeid med å sette den skjulte volden på dagsordenen. De var også med og kjempet fram etableringen av krisesentre mange steder i landet (Norsk krisesenterforbund, 2010).

Mye av den psykologiske forskningen som ble gjort på 1970-tallet hadde voldsutsattes psykopatologi som fokus. Historisk sett er det tre perspektiver som har vært dominerende innen psykologien. Voldsutsatte har blitt forstått som *masochister*, *ofre* og *overlevende* (Kirkwood, 1993). Det har vært en utbredt oppfatning at kvinnene brakte volden innover seg selv ved og enten være maskuline, frigide eller overemosjonelle med svekket kontakt med virkeligheten (Stark, 2007). Denne holdningen innebærer en tenkning om at kvinnen selv “ønsker” volden ettersom hun ikke forlater den voldelige partner. Ettersom kvinnen ikke bryter ut av voldsrelasjonen ble dette tolket som en masochistisk tilbøyelighet hos den voldsutsatte kvinnen (Skjørten, 1988). På begynnelsen av 1980-tallet gikk man over fra å betrakte de voldsutsatte kvinnene som masochister til å tolke dem som offer (Kirkwood, 1993). I dette offerperspektivet beskrives kvinnene som passive og underkastende, blant annet som konsekvens av volden. Det nye perspektivet utfordret masochismetenkningen, men samtidig innebar det en forståelse av den voldsutsatte kvinnen som hjelpeløs. Nyere forskning har utfordret offerforståelsen av voldsutsatte. I dag heller tenkningen om voldsutsatte mot en *overlevende* (Kirkwood, 1993). Dette synet har sin opprinnelse i feministiske forskere som gjennom systematiske studier har ervervet mye kunnskap på området. Feministene har med dette bidratt til å sette fokus på samfunnsmekanismer som kjønnsrollesosialisering og hvordan dette påvirker parforhold hvor det er vold (Kirkwood, 1993).

Hva er vold?

Intuitivt har vi nok alle en oppfatning av hva vold er. Det er imidlertid viktig å kunne si noe om begrepets innhold og definisjon for å kunne si noe om omfanget og følgene av vold. Selv om man kan være enige om at vold ikke skal tolereres, kan det oppstå ulike meninger om hvor alvorlig en handling skal være før det defineres

som vold. Definisjonen av begrepet vold varierer ofte mellom ulike fagområder, og kan ha et annet innhold i forskningssammenheng enn i dagligtale. Hvordan begrepet vold defineres avhenger av hva som undersøkes, og i hvilken sammenheng (Norsk krisesenterforbund, 2010). I dette arbeidet er alle former for vold av interesse, fordi vold mot kvinner har mange uttrykksformer og det er stor variasjon i den volden man kan bli utsatt for, for eksempel fysisk vold, psykisk vold, seksuell trakassering, materiell vold og latent vold.

Alternativ til vold (Isdal, 2000) definerer de forskjellige former for vold på denne måten:

- Fysisk vold - Fysisk vold er enhver form for fysisk handling som skader eller kontrollerer et annet menneske. Fysisk vold inkluderer: Slag, sparking, dytting, angrep med ulike gjenstander, biting, knivstikking, binding, brennmerking, bruk av våpen, kvelningsforsøk eller forsøk på drukning.
- Psykisk vold - Psykisk vold er all bruk av ord, stemme, handling eller mangel på handling som kontrollerer, skader eller krenker dine nærmeste. Psykisk vold er repeterende krenkelser uten hensyn til den andres følelser. Psykisk vold inkluderer: Utskjelling, truing, gjentatt sårende kritikk, ignorere, ydmyke, framsette uriktige anklager eller forhør.
- Seksuell vold - Denne type adferd utføres for å kontrollere og ydmyke den andre. Seksuell vold inkluderer: Uønsket berøring, påtvunget seksuell aktivitet, smertefull seksuell aktivitet, voldtekt, sadistiske seksuelle handlinger, påtvunget seksuell aktivitet med andre, påtvunget seksuell aktivitet mens andre ser på.
- Kontrollerende atferd - Den viktigste drivkraften til den som utøver vold er å opprettholde makt og kontroll over sin partner/ familie. Det er flere typer kontrollerende atferd, som innebærer økonomisk kontroll og trusler.

- Dominerende atferd - Konstant kritikk, ta alle avgjørelser i familien, krenke partner i påsyn av andre. Sette partner i forlegenhet; Foreta handlinger i det offentlige rom som ydmyker partneren.
- Isolasjon - Kontrollere hva partneren gjør, hvor partneren er, og hvem partneren er sammen med.
- Materiell vold - Med materiell vold menes vold som går ut over døde gjenstander. Dette inkluderer for eksempel å knuse eller ødelegge vinduer og dører, kaste gjenstander, ødelegge ting andre er glad i/som betyr mye for voldsutsatte.

Alvorlighetsgraden av vold varierer også fra svært alvorlig og livstruende, til mindre grov vold. Den psykiske volden er derimot vanskeligere å vurdere på samme måte, fordi den involverer mange ulike egenskaper, og de fleste voldsutsatte kvinner opplever den som mer til stede hele tiden (Norsk Krisesenterforbund, 2010).

Konsekvensene av langvarig psykisk vold, materiell vold og vold rettet mot andre personer i familien kan være like alvorlige eller mer alvorlige enn følgene av ett enkelt eller gjentatte fysiske overgrep (Norsk Krisesenterforbund, 2010).

Vold i nære relasjoner er et sammensatt og kompleks fenomen og I Norsk Offentlig Utredning 2003:31, "Retten til et liv uten vold", bidrar Yngve Hammerlin med sin voldsdefinisjon, "*Vold er en maktutøvelse. Vold er en fysisk, psykisk, og/eller sosial virksomhet med en destruktiv bruk av metoder der målet med handlingen kan være å plage, skade, true og krenke en eller flere personer. Målet kan også være å passivisere, misbruke, utmanøvrere eller uskadeliggjøre en annen. Den som utøver volden, kan ha som mål å undertrykke offeret, nedvurdere eller svekke personens sosiale posisjoner. Målet kan også være å påføre den enkelte ubehag eller smerte med sosiale, fysiske eller psykiske makt- og voldsmidler. Voldsbruken kan til og med være et middel til å disiplinere eller tvinge et menneske til å utføre handlinger som strider mot ens vilje, moraloppfatning og interesse. Den kan dessuten være handlinger og foranstaltninger som hindrer et menneskes rett til en god livskvalitet og leve verdige forhold. Volden kan være et middel i et større prosjekt, men den kan og være et mål i seg selv. Voldshandlinger kan ha ulike motiv og dekke forskjellige behov, de kan være gjennomtenkte og planlagte, men også være forvirrede eller preget av fordreid virkelighetsoppfatning*"(Hammerlin, 2002; NOU 2003:31).

Per Isdal (2000) fra "Alternativ til Vold" definerer vold som "enhver handling rettet mot en annen person som gjennom at denne handlingen skader, skremmer, smerter eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje, eller slutter å gjøre noe den vil". Av en slik definisjon ser man at vold er nært knyttet opp til makt. En vanlig definisjon av maktbegrepet er gitt av Robert Dahl (1994): "A har makt over B i den grad han kan få B til å gjøre noe han ellers ikke ville ha gjort.". Ved å se disse definisjonene i lys av hverandre, kan vi slutte at en voldshandling blir brukt for å oppnå makt over en annen person. En definisjon av Abrahams (2007) er: "Any incident of threatening behaviour, violence or abuse (psychological, physical, sexual, financial, or emotional) between adults who are or have been intimate partners or family members, regardless of gender or sexuality".

Vold kan ut fra definisjonene ovenfor forstås som et mangfoldig fenomen. Den kan være både seksuell, materiell, psykisk, fysisk og økonomisk. De forskjellige definisjonene av vold skiller seg fra hverandre spesielt på ett nivå, nemlig kontrollaspektet i forståelse av hva vold er (Morken, 2008). Abrahams (2007) beskriver vold som truende, voldelig eller som overgrep, men hun inkluderer ikke makt og kontroll aspektet. ATV inkluderer voldsutøvers intensjon om å kontrollere voldsutsatte i samtlige definisjoner av hva vold er. ATV innebefatter makt og kontroll aspektet og sier at "den viktigste drivkraften til den som utøver vold er å opprettholde makt og kontroll over sin partner/familie" (ATV, 2005). Dette er en viktig distinksjon fordi den sier noe om hvordan vi forstår vold og hvilken effekt volden har på den voldsutsatte. Gjennom å forstå vold som utøvelse av kontroll over et annet menneske blir den voldsutsattes reaksjoner muligens mer forståelige (Morken, 2008). Å forstå vold som kun en fysisk handling kan bidra til usynliggjøring av andre forhold (Isdal, 2000). Som definisjonene ovenfor viser, omfatter vold mer enn bare fysisk vold. Vold er alltid pågående fremfor episodisk, og effekten er samlende fremfor hendelsesbestemt. Det er dette som forklarer skaden (Stark, 2007). Det upredikerbare med volden tar ifra den voldsutsatte enhver forestilling om mental eller fysisk sikkerhet (Abrahams, 2007).

Fokus i denne oppgaven er hva som bidrar til eller motvirker at voldsutsatte kvinner forlater den voldelige partneren, og voldens påvirkning av offeret vil være sentralt. For å skille mellom to typer vold som kan forekomme i et parforhold bruker noen forfattere terminologien situasjonsbestemt parvold (situational couple violence) og intimterrorisme (intimate terrorism)(Johnson & Leone, 2000). Situasjonsbestemt

parvold beskriver relasjoner hvor konflikter kan eskalere inn i mindre alvorlig vold som å slå med flat hånd eller kaste noe på partneren (Pape, 2003). Intimterrorisme er et mønster hvor partneren utøver makt og kontroll over den voldsutsattes psykologiske, sosiale og økonomiske liv, og hvor volden er et middel til å nå disse målene (Leone, Johnson & Cohan, 2007). Oppgaven vil fokusere på intimterrorisme ettersom denne type vold, innebefatter emosjonelle elementer som redsel, fortvilelse, hjelpeløshet og avmakt hos den voldsutsatte kvinnen.

Metoder i forskning på kvinnens bli/gå beslutning

Forskningsmetoder er helt sentralt i forhold til å tolke holdbarheten av den eksisterende litteraturen om vold mot kvinner i nære relasjoner. Det er viktig å ta stilling til utvalgenes representativitet og generaliserbarhet. Kvalitativ metode er best egnet til å få tak i kvinnes egne tanker, følelser og refleksjoner rundt den volden de har opplevd. De kvinner som har fortalt sine opplevelse av vold i nære relasjoner viser sammenfallende fenomener ved kvalitative studier om vold i Norden (Hyden, 1994; Skjørten, 1994), beskrivelser fra klinisk praksis (Askeland, Stand & Sætre., 2002), og kunnskap om voldsutsattes reaksjoner (Herman, 2001; Walker, 1994). Dette kan antyde at studien omkring kvinners opplevelser og erfaringer i voldssammenheng kan si noe allment om hvordan kvinner opplever vold i nære relasjoner. Hvis utvalget er skjevt, kan man generalisere på logisk grunnlag da det er liten grunn til å tro at utvalget skiller seg merkbart fra utvalget det velges fra (Kvale, 1997). Kvalitative studier har også avdekket en voldsvirkelighet av alvorlig karakter, og ulike omfangsstudier tyder på at en forholdsvis stor andel av volden i samfunnet foregår i hjemmene (Skjørten, 1999).

I kvantitative spørreskjema-undersøkelser er det vanligst å trekke utvalg som et tverrsnitt av befolkningen. Disse studiene kan gi en indikasjon på omfang og virkninger av vold i nære relasjoner. Det er imidlertid bare longitudinelle studier som kan si noe sikkert om effekten av vold på kvinners helse og livskvalitet. Slike studier er sjelden beskrevet i den undersøkte litteraturen i denne oppgaven. I det øvrige eksisterer det forskningspublikasjoner der data samles inn ved hjelp av observasjoner, selvrappport, eller normerte tester og kan innhentes fra de voldsutsatte kvinner, de som arbeider på krisesenter eller andre relevante institusjoner (Andersen

& Saunders, 2003). Noen studier er retrospektive og andre er prospektive, noen studier baserer sine data på kvinnens selv-rapportering av intensjon om å forlate den voldelige partner, mens noen ser på konkret handling. Den avhengige variabelen i disse studiene spenner fra kvinnens intensjon om å forlate den voldelige partner, til faktisk å forlate han eller å gå tilbake til den voldelige partner. Longitunelle studier viser at kvinnene kan ha forlatt og returnert til voldsutøveren flere ganger (Andersen & Saunders, 2003).

I litteraturen om vold i nære relasjoner er det etterlyst flere kvalitative undersøkelser av opplevelsen av å være i et forhold med vold (Pape & Stefansen, 2004). Gjennom mange års erfaring fra arbeid med voldsutsatte kvinner og barn har Norsk Krisesenterforbund ønsket å komplettere bildet av vold i nære relasjoner med blant annet å trekke inn individperspektivet. Individetserfaringer og sårbarhet har vist seg å være viktige dimensjoner i både forståelsen og i tilnærmingen til fenomenet vold i nære relasjoner. Valg av perspektiv blir grunnleggende når man skal drøfte hvordan samfunnet, hjelpeapparatet og ikke minst krisesentrene skal jobbe i forhold til vold i nære relasjoner. Det er viktig å jobbe på alle nivåer. Tiltak må settes inn på individnivå parallelt med at man jobber med tiltak på et mer overordnet plan, for eksempel økt hjelpetilbud (NOU, 2003:31). Vold er imidlertid utøvelse av makt, og i den grad menn fortsatt sosialt rangerer høyere enn kvinner vil det kunne forekomme en form for strukturell eller sosial vold mellom kjønnene (NOU 2003:31).

Hvorfor forblir hun i et voldelig forhold?

Det kan være vanskelig for allmenheten å forstå hvorfor voldsutsatte kvinner forblir i en voldelig relasjon, og likeledes hvorfor de først forlater og senere returnerer, gjentatte ganger til voldsutøveren (Abrahams, 2007). Kvinner i et sosialdemokratisk samfunn har de nødvendige ressurser og rettigheter til å gå ut av et voldsforhold. Derfor er det en utbredt holdning blant folk at hvis en kvinne forblir i et voldelig forhold, så er det fordi hun velger dette selv (Stark, 2007). Når menn får kjennskap til at en kvinne i nærmiljøet er utsatt for vold viser det seg at det er få som griper inn, eller som tar opp problematikken med de involverte. Nesten hver fjerde mann foretar seg lite eller ingenting når han får kjennskap til at en kvinne i nærmiljøet er utsatt for vold. Videre mener 40 % av norske menn at en kvinne i

svært stor eller stor grad er ansvarlig for å utsette seg selv for vold fra en partner dersom hun ikke bryter ut av forholdet. Bare 17 % av norske menn mener at kvinner er helt uten ansvar for volden (Amnesty International, Norge, 2007). Denne holdningen gjør verken de voldsutsatte eller samfunnet generelt noen tjeneste.

Tidligere forskning har fokusert på mulige predisponerende personlighetstrekk hos voldsutsatte. Det er ikke funnet en konsistent personlighetsprofil på voldsutsatte kvinner. Studier har vist at voldsutsatte anvender strategier for endring og revaluering av egen situasjon (Anderson & Saunders, 2003). Forskning viser også at voldsutsatte kvinner rapporterer å ha en mer realistisk virkelighetsforankring enn sin voldsutøver. Og, at de sammenlignet med ikke-voldsutsatte kvinner er mer sosiale, sympatiske og har større egostyrke. Voldsutsattes egostyrke er med på å bidra til at voldsutsatte kvinner håndterer stress mer hensiktsmessig og kommer seg etter smertefulle opplevelser uten større vanskeligheter. Voldsutsatte kvinner viser seg også å ha et større repertoar for endringsstrategier i stressende situasjoner, enn ikke-voldsutsatte kvinner (Stark, 2007).

Andre har kritisert påstanden om at voldsutsatte kvinner er en heterogen gruppe, hvor majoriteten ikke har noen skader eller traumer som predisponerer dem for å gå inn i voldelige forhold. Virginia Goldner (2004) beskriver det på denne måten: *The family history of abused women yields a different trauma story - not always of violence or even of an obvious form of abuse... rather these women seem to suffer primarily from a profound sense of psychic neglect and devaluation.* Hovedtendensen i feltet viser at voldsutsatte ikke bærer med seg en predisponerende patologi (Herman, 2001; Stark, 2007). Noen voldsutsatte har store emosjonelle problemer før forholdet, men majoriteten har ingen alvorlig psykopatologi før de går inn i den voldelig relasjonen (Herman, 2001). Det kan derimot tyde på at mange er blitt involvert med voldsutøveren i en periode av livet med midlertidig livskrise eller nylig tap, i en ulykkelig eller ensom periode (Herman, 2001).

Det er som nevnt vanlig at kvinnene har prøvd ut en rekke strategier for å få til en endring i voldsutøvelsen før de i det hele tatt vurderer å forlate forholdet (Dutton, Goodman & Bennett, 2001). I tilfeller av intimterrorisme er hyppig rapporterte strategier eksempelvis forsøker voldsutsatte å nedtone potensielt risikable situasjoner, prøve å tilfredsstille voldsutøveren, monitorere egen atferd, prøve å unngå konfrontasjoner, kontakte behandlingsapparatet og prøve å holde hjemmet i

stand (Abrahams, 2007). En studie av Ferraro & Johnson (1983) fant hva slags psykologiske strategier voldsutsatte kvinner benyttet for å holde ut i i den voldelige relasjonen. De fant 6 former for rasjonaliserings metoder brukt av voldsutsatte kvinner som gikk tilbake til voldsutøver (Ferraro & Johnson, 1983 referert i Morken, 2008). Disse var:

- 'the appeal to salvation ethic' – kvinner brukte sin omsorgsrolle for å rettferdiggjøre å bli hos en mann som trengte psykologisk hjelp
- 'the denial of the victimizer' - volden ble ikke erkjent/tolket som overgrep
- 'the denial of injury' - skadene fra den psykiske eller fysiske volden ble minimalisert og bagatellisert
- 'the denial of options' - kvinnene vurderte at den eneste muligheten de hadde var å forbli hos voldsutøverer
- 'the appeal to higher loyalties' – kvinnene følte at de ikke kunne forlate partneren på grunn av sosial eller religiøs etikk.

Tall fra krisesentrene i Norge viser at 21 % av kvinner med barn, og 13 % av kvinnene uten barn, reiser tilbake til overgriperen. Disse tallene kan tyde på at de kvinnene som har barn, oftere enn de uten barn går tilbake til voldsutøveren. Dette er som oftest de kvinnene som har vært utsatt for vold gjentatte ganger, og over en lengre tidsperiode (Krisesentrene, 2010). ATV nevner følgende grunner til at hun ikke går fra han:

- Elsker han
- Redd for han
- Synes synd på han
- Barna bør ha en far
- Forsøker å få en oppreising
- Redd for ensomheten
- Økonomiske/sosiale forhold

- Tar ansvaret for hans voldsbruk
- Skam og selvbekreidelse
- Redsel for fordømmelse
- Håp om bedring/endring
- Ønsker en oppreisning, verdighetsprosjekt – han skal forstå hva han har gjort

Dette viser at det er mange faktorer i sving når man ser på hvorfor en kvinne blir hos den voldelige mannen, og psykologiske, økonomiske- og sosiale faktorer må tas i betraktning for å kunne forstå dette valget. Data fra USA viser fire faktorer av betydning for kvinnenens beslutning: egen økonomi (Kalmuss & Straus, 1982), locus of control, selvtillit/selvfølelse, og hvor redd kvinnen er for sitt liv (Barnett, 2001), å ha vært vitne til vold mellom foreldrene (Carlson, 2000), samt politiets håndtering av saken (Barnett, 2000).

Kognitive og affektive komponenter

ATVs registreringer tyder på at en voldelig mann ofte har temperamentproblemer, men han finner stort sett akseptable forklaringer på sin aggressive atferd (ATV, 2005). Den første voldsepisoden kommer oftest som et sjokk på kvinnene, og de reagerer med fortvilelse og redsel. Den første voldshendelsen utfordrer kvinnenens opprinnelige forståelse av parforhold og vold, og setter i gang søking etter mening og forklaringer (ATV, 2005). I forbindelse med mulige kognitive komponenter som kan påvirke kvinnens valg om å forlate den voldelige, er det blitt forsket på attribusjon i forhold til volden (O'Neill & Kerig, 2000). Kvinnens årsaksforklaring for volden gjenspeiler hennes forståelse i forhold til tolkningen av volden. Ifølge attribusjonsteorien (Kelley & Thibaut, 1978) er det oftest slik at vi forklarer andre menneskers atferd ved å henvise til karakteristika ved aktøren. Ved andre anledninger attribuerer vi ut i fra forhold ved situasjonen (Brown, 1997). En voldsutsatt kvinne som blir hos den voldelige synes å være mer tilbøyelig til å ta på seg ansvaret for det som skjer og attribuerer volden i forhold i henne selv. Med andre ord har hun en intern attribusjonsstil (O'Neill & Kerig, 2000). Kvinnene med en ekstern attribusjonsstil, attribuerer hendelsene og volden til

den som utøver volden. Disse kvinnene viser seg å ha lettere for å forlate overgriperen (Brown, 1997). Hvorvidt hun attribuerer negative eller positive hendelser til egenskaper ved seg selv, er også avhengig av selvbildet hennes (Shurman & Rodrigues, 2006).

Volden blir, spesielt i starten av forholdet, bortforklart, og det er vanlig at den voldutsatte kvinnen tror at mannen vil endre atferd når han forstår at det han gjør er galt. Kvinnene rapporterer å bruke mye tid og krefter på å forstå mannens atferd, og på vold som fenomen. Gjentatt vold fra mannen gjør at kvinnene blir usikre på seg selv og sin egen rolle i volden som utøves. De beskriver et kaos av følelser, fra redsel og sinne til tristhet og dårlig selvtillit. Kvinnene formidler at de bruker mye tid på å analysere egen atferd for å se om de har gjort noe som kunne ha utløst volden (ATV, 2005). Måten kvinnen oppfatter volden på, stabil eller ustabil, og om hun tror volden er tilsiktet eller utilsiktet, indikerer hennes attribusjonsstil. I tillegg sier attribusjonsstilen noe om hvorvidt hun opplever den voldelige partneren som egoistisk og muligens klanderverdig eller ikke i den volden som påføres henne. Kvinnens fortolkning av volden henger sammen med hvordan de reagerer på den (Brown, 1997). En studie fant at kvinner som fortsatt var i det voldelige forholdet oftere attribuerte volden til interne forhold, enn de som hadde forlatt voldsutøveren og som attribuerte til eksterne forhold (O'Neill & Kerig, 2000). Studien gir støtte for at å attribuere skyld til voldsutøveren kan hjelpe den voldutsatte kvinnen til å bestemme seg for å forlate forholdet. Imidlertid gir ikke forskning på attribusjon helt entydig svar på om kvinnens attribusjonsstil predikerer om hun forlater voldsutøver, eller om det er en modningsprosess, der attribusjonen endres over tid.

Ifølge Banduras sosial læringsteori (Bandura, 1969; 1977), og teorien om overføring mellom generasjonene (Widom, 1986), har kvinner som har blitt utsatt for vold i barndommen en større sjanse til å oppleve vold i voksen alder, og har også vanskeligere med å forlate den voldelige partneren (Rhatigan & Axsom, 2006). Dette kan forklares med at disse kvinnene har en større toleranse for vold grunnet sine interpersonlige skjema (Cloitre, Cohen & Scarvalone, 2002). På den andre siden fant Rusbult og Martz (1995) at kvinner som var vitne til vold mellom foreldrene, eller som selv ble utsatt for vold i barndommen, var mer tilbøyelig til å forlate det voldelige forholdet, enn de kvinnene som ikke hadde vokst opp i et voldelig miljø som barn. Majoriteten av slike studier viser likevel ingen klart signifikante funn. Det er en sannsynlighet at de kvinnene som har vokst opp i et voldspreget barndommiljø

kan oppleve å bli styrket i besluttsomheten om å forlate voldsutøveren (Anderson & Saunders, 2003).

En annen forklaring på hvorfor kvinner forblir i et voldelig forhold etter å ha vært vitne til vold i barndommen presenteres i teorien om lært hjelpeløshet (Walker, 1979). Den voldsutsatte kvinnen har lært ikke å regne med at deres innsats vil ha et positivt utfall (Rusbult & Martz, 1995). Affektive trekk som lav selvtillit og lav selvfølelse, og kognitive trekk som unngåelsesatferd og opplevd mestringsfølelse er av betydning. Kvinnens følelse av mestring er lav og hun ser ikke alternative løsninger som reduserer sannsynligheten for å forlate den voldelige partneren (Edward, Gidycz & Murphy, 2011). Forskning på forhold mellom holdninger og atferd avslører ofte manglende samsvar, og spesielt generelle holdninger er ofte dårlige prediktorer for spesifikk atferd (Bohner & Wänke, 2002). De fleste studiene gjort på vold i nære relasjoner har vist at kvinner opplever at det er vanskelig å ta valget om å gå fra mannen. Mange har flere bruddforsøk bak seg, men har valgt å gå tilbake (Sleutel, 1998). Når kvinnens innsats mot å endre eller avslutte et destruktivt forhold ikke får et positivt utfall, vil hun kunne tolke det som at hun ikke kan endre sin egen skjebne. Kvinner som har en indre, stabil attribusjonsstil kan også utvikle lært hjelpeløshet. De kan oppleve en følelse av håpløshet og har ikke nok tro på seg selv til å forlate den voldelige mannen. Kvinner i denne situasjonen er også tilbøyelig til å utvikle depresjon (Strube, 1988).

Flere studier viser at de kvinnene som har investert mye i tid, ressurser og innsats i et forhold, vil være mer tilbøyelig til å føle at forholdet er verd å kjempe for (Rusbult & Mart, 1995). Investeringsmodellen (Rusbult et al, 1995) som er en forlengelse av Kelleys (1978) interdependence teori, ser på hvordan mennesker utveksler belønninger og kostnader i et forhold. Denne teorien stammer fra ideen om at opplevelsen av nærhet er det vesentligste i alle mellom menneskelige relasjoner. Mennesker kommuniserer for å komme hverandre nærmere og søker å maksimere belønninger og å minimere kostnadene (Kelley & Thibaut, 1978).

I følge investeringsmodellen vil forpliktelsen i et intimt forhold utvikles av et resultat av tre separate og unike faktorer. Disse faktorene er tilfredshet, alternativer og investering. Disse faktorene predikerer om man forlater forholdet eller ikke. Mer spesifikt er forholdets *tilfredshet* definert som hvordan individet opplever fordeler og goder i det intime forhold. *Alternativer* er definert som mulige valg utenfor forholdet, og *investeringer* er det man investerer inn i forholdet. *Investering* refererer til

mengde av psykologiske og materielle kostnader som vil gå tapt dersom forholdet avsluttes. Slike kostnader kan være tid, energi eller innsats, fordeling av eiendeler og omsorgen for felles barn. Sammen vil disse faktorene være viktig i vurderingen om å forlate eller bli, altså i hvor stor grad kvinnen føler forpliktelse i forbindelse med det intime forholdet (Edward et al, 2011). Hele modellen kan sammenfattes i en ligning: Tilfredsstillelse- Alternativer+ Investering= Forpliktelse. Kvinner som føler høy tilfredshet, opplever å ha færre alternativer og som har investert mer i forholdet på ulike vis, tenderer å føle seg mer forpliktet, og forbli i forholdet. Studie gjort av Rhatigan & Axsom (2006) fant at både mishandlede - og ikke mishandlede kvinner forblir i et forhold dersom de opplever å ha høy tilfredsstillelse, få alternativer og har gjort større investeringer.

En annen modell som kan gi en bredere forståelse av den voldsutsatte kvinnens komplekse løsrivningsprosess er the transtheoretical model (TM) (Prochaska & DiClemente, 1984). Teorien søker å forklare endring av ulike typer av atferd. Den er opprinnelig lansert for å gi en bredere forståelse og hjelpetiltak for røykekutt. Det er en steg for steg metode. Stegene er sykliske og er beskrevet i fem faser: føroverveielles-, overveielles-, forberedelse-, handlings- og vedlikeholdsfasen. Individet i *føroverveiellesfasen* er som regel uvitende om sitt problem, og har derfor ingen intensjoner om endring. Derfor vil steget fra *føroverveiellesfasen* til *overveiellesfasen* innebefatte en form for anerkjennelse av at man har et problem og at man er villig til å gjøre noe med det som opprettholder problemet. I *overveiellesfasen* er individet klar over problemet, men er ikke helt klar for endring, men kan sies å være i en vurderingsfase. I *forberedelsesfasen* karakteriseres ved at individet ønsker endring i nærmeste fremtid og begynner å forberede seg mot en slik endring, men uten å ha klare kriterier for endring. Kriterier for endring blir synlige i *handlingsfasen*. Nå vil individet modifisere egen atferd og deres miljø for å oppnå fastsatte mål. Videre følger *vedlikeholdsfasen*, her arbeider individet med å opprettholde de mål som ble dannet i *handlingsfasen* og for å unngå tilbakefall til deres tidligere problematiske fungering.

Empiri i henhold til teori

I en kvalitativ studie fant de støtte i anvendelsen av TM for å forstå kvinnenes valg om å forlate den voldelige partner (Burke, Gielen, McDonnell, O'Campo & Maman, 2001). Gjennom intervju med informantene fant de at ofrene hadde en periode der de ikke så volden som et reelt problem. I føroverveielsesfasen kunne ofrene tolke volden som et tegn på kjærlighet og hengivenhet. Typisk for den neste fasen, overveielsesfasen, er at kvinnene blir bevisst volden og identifiserer deres partners atferd som voldelig (Burke, et al, 2001). Progresjonen, som er perioden fra overveielsesfasen til forberedelsesfasen, karakteriseres av evaluering og vurdering av muligheter for å avslutte forholdet. Kvinnene veier for og imot, og vurderer faktorer som økonomisk avhengighet og sin egen sikkerhet (Burke, et al, 2001). I handlingsfasen vil ofrene handle henimot å avslutte forholdet. De vil ta kontakt med et krisesenter, politi, eller flytte til venner eller familie.

Når kvinnen har jobbet seg ut av forholdet og bort fra mannen, gjenstår det å forbli utenfor det destruktive forholdet. Denne fasen kalles vedlikeholdsfasen. TM kan brukes som en forståelsesmodell i arbeidet mot vold i nære relasjoner, og egner seg godt ettersom modellen reflekterer over temaets kompleksitet og dynamiske karakter rundt det å avslutte et voldelig forhold. Kompleksiteten rundt det å forlate den voldelige mannen kan i noen tilfeller kreve ekstra støtte og hjelp fra både behandlere, politi og andre instanser. En viktig grunn til det er at dersom den voldsutsatte velger å gå, kan det innebære en velbegrunnet frykt for eget liv. For unge kvinner er familievold en sterk risikofaktor for drap. Hvert år blir omtrent 10 kvinner i Norge drept av sin samlivspartner (Schei, 1999). Både amerikanske og norske kilder har funnet at familievold er en viktig og omfattende årsak til skader hos kvinner (Schei, 1999), og det blir ekstra viktig at hjelpeapparatet evner å beskytte og støtte en voldsutsatt person i bruddfasen.

Tilknytningsstil

En annen kognitiv faktor som er blitt studert i forhold til vold i nære relasjoner er kvinnens såkalte tilknytningsstil. Tilknytningsteorien ble først utarbeidet av John Bowlby (1969). Teorien gir en forklaring på hvorfor mennesker knytter seg til "viktige andre" (significant others). Tilknytning blir regulert av

individets interne arbeidsmodell, det vil si en kognitiv representasjon av hvor akseptert eller ikke akseptert et barn føler seg i forhold til dens tilknytningspersoner (Bowlby, 1969). Tidlige omsorgsrelasjoner skaper en relasjonell kontekst hvor barnet utvikler sine første modeller av seg selv, andre og seg selv i relasjon til andre. Dette påvirker også svært mange av de utviklingsmessige kompetansene som dannes, som selvregulering, sikkerhet for å kunne utforske miljøet, tidlig kunnskap om at en har makt til å påvirke verden rundt og kapasitet for mottakelig og uttrykkende kommunikasjon. Denne individuelle interne arbeidsmodellen bestemmer kvaliteten på tilknytningsbåndet, som blir rangert ut fra trygg eller utrygg tilknytning. Når de kognitive skjemaene vedrørende en selv og andre er etablert, tenderer disse skjemaene å vedvare gjennom individets liv (Berman & Sperling, 1994). Studier har funnet at kvinnens tilknytning til overgriper spiller en signifikant rolle i valget om å forlate forholdet. En studie viser at de kvinnene som returnerte tilbake til voldsutøveren var mer tilbøyelig til å returnere ved fremtidige brudd på grunn av deres emosjonelle tilknytning til voldsutøver, sammenlignet med de kvinner som ikke hadde en historie av tidligere separasjoner (Griffing et al, 2002).

Bartholomews (2001) todimensjonale og fire - kategoriale modell handler om tilknytningsstil hos voksne. Individuer med trygg (secure) tilknytningstil har et positivt syn på seg selv og på andre. I kontrast til en trygg (secure) tilknytningstil har individer med en utrygg (fearful) tilknytningstil et negativt syn på selv og på andre. Disse individene tenderer å unngå å inngå i intime forhold, fordi de er engstelig for avvisning. Den tredje kategorien i modellen beskriver individer med en begrenset (preoccupied) tilknytningstil, som innebærer et negativt syn på seg selv og et positivt syn på andre. Disse individene er stort sett svært avhengig av andres bekreftelse, og mye av deres selvfølelse er bygget opp rundt andres mening og anerkjennelse. Individuer med en uavhengig (dismissing) tilknytningstil har et positivt syn på seg selv, men et negativt syn på andre. Individuer med denne tilknytningsstilen vil unngå nære forhold til andre fordi de har en tvangsmessig god selvtillit og behovet for "viktige andre" er begrenset (Bartholomew, Henderson & Dutton, 2001). Studier på vold i nære relasjoner viser at kvinner med trygg (secure) og uavhengig (dismissing) tilknytningstil vil forlate oftere et voldelig forhold (Henderson, Bartolomew & Dutton, 1997). Disse individene er selvsikre og har høy selvtillit, og besitter en høy følelse av selv-verd, og vil mest sannsynlig ikke godta vold rettet mot seg. Disse kvinnene tenderer også å forlate den voldelige mannen og vil ikke investere mye i et

forhold (Henderson et al, 1997). Studier viser at de kvinnene med begrenset (preoccupied) tilknytningstil og utrygg (fearfull) tilknytningstil er de som har størst risiko for å forbli i et voldelig forhold. En studie av Henderson et al (1997) blant mishandlede kvinner som nylig hadde forlatt deres voldelige partner viste at 35 % hadde en utrygg (fearfull) tilknytningstil og 53 % en uavhengig (dismissing) tilknytningsstil. Dette er 2 til 3 ganger høyere enn det som er funnet i den generelle populasjonen (Feeney, Noller & Hanrahan, 1994).

Andre kognitive og affektive komponenter

I et voldsforhold kan det se ut til at voldsutsatte kvinner opplever en kognitiv dissonans mellom hvordan de opplever parforholdet og deres syn på hvordan et kjærlighetsforhold bør være. Dette bidrar til at kvinnene forsøker å redusere dissonansen ved å normalisere volden. Voldsutøverens mål er ofte å påvirke den voldsutsattes atferd, mens voldsutsatte kvinner søker å unngå volden ved å forsøke å endre overgriperens atferd gjennom sin egen væremåte (www4). Denne tilpasningen kan betegnes som medavhengighet. Det spesielle er at graden av medavhengighet øker jo mer den voldsutsatte forsøker å tilpasse seg voldsutøveren. Mange søker å foreta seg minst mulig som kan være egnet til å provosere voldsutøveren, og slik sett usynliggjøre seg selv. Medavhengighetsfaktoren bidrar sterkt til at det er vanskelig å frigjøre seg og bryte ut av et voldelig forhold (www4). Desto mer kvinnen prøver å tilpasse seg og endre voldsutøverens atferd for å unngå vold, desto mer medavhengig kan hun bli (www4). Med andre ord, hennes kamp for og få en slutt på volden knytter henne stadig sterkere til overgriperen

Flere forfattere påpeker likheter mellom voldsutsatte og ofre fra tortur og fangenskap (Sackett & Saunders, 2001). Stockholmsyndromet kjennetegnes av at ofre i fangenskap utsatt for overgrep og vold uten mulighet til å komme seg vekk, utvikler et emosjonelt bånd til overgriperen (Morken, 2008). Stockholmsyndromet kan oppstå hvis følgende kriterier er oppfylt a) offeret opplever en trussel mot egen overlevelse, b) offeret opplever godhet fra overgriperens side, selv om den er liten, c) offeret er isolert fra andre som kunne tilbudt et alternativt perspektiv enn overgriperen og d) offeret opplever ingen utvei utover det å vinne over overgriperen (Graham et al., 2001). Konsekvenser av Stockholmsyndromet kan være følgende psykiske symptomer; a) splitting, b) malplassert sinne, c) intens avstand-nærhet

dynamikk, og d) tap av selvet. Forskning i både naturalistiske og laboratoriestudier har vist at økt tilknytning oppstår gjennom vold (Morken, 2008). Inkonsekvent vold fører til økte forsøk på å skape tilknytning (Hattendorf & Tollerud, 1997). Dette er i tråd med symptomene fra Stockholmsyndromet, samt voldsutsattes sterke savn etter voldsutøver når forholdet er over (Peterstrand-Nilsson, 1997).

Psykisk vold

Forskning viser at parforhold med psykisk vold har en egen dynamikk i forhold til både voldsutøvelse og skadevirkningene på individet. Den psykiske volden bidrar i større grad til at offeret paralyseres, og medvirker til å binde den voldsutsatte fast i forholdet slik at hun ikke klarer å bryte ut. Det eksisterer flere operasjonaliseringer av psykisk vold (Arias, 1999). Derfor er det naturlig å trekke frem flere forståelser av psykisk vold i denne delen av oppgaven.

Ifølge Hirigoyen (1998) er det tre hovedelementer i psykisk vold. Psykisk vold er en handling for å ta fra den andre personen makt over seg selv. For det andre er det en handling av dominans hvor den andre blir plassert i en posisjon av underkastelse og avhengighet. Sluttelig har psykisk vold et element av merking (branding) hvor man legger ifra seg et merke på den andre. Den voldsutsatte blir gradvis brutt ned og mister sin kritiske evne. Ettersom hun blir hindret fra å agere blir hun selv gjort medskyldig i egen undertrykking (Hirigoyen, 1998). Kvinnen blir fratatt følelsen av å ha et eget selv og hun føler hun ikke tenker selv. Hun tenker gjennom voldsutøvers perspektiv. Voldsutsatte beskriver en mangel på evne til konsentrasjon når voldsutøver er i nærheten (Hirigoyen, 1998).

Kirkwood (1993) har i sin undersøkelse identifisert seks former for psykisk vold og hvordan den oppleves for de voldsutsatte:

Degradering - Opplevelsen av å ha tydelig mindre verdi som menneske og å være mindre akseptabel enn andre. De opplever at det er noe grunnleggende i en som føles "skitten" og som gir smerte og skam.

Frykt - Over halvparten av kvinnene beskrev at de gjennom en periode som varte fra uker til år gikk konstant i en atmosfære av fare og frykt i forhold til partner. Mange beskrev også en lettelse når volden endelig ble utløst.

Objektifisering - Opplevelsen av å være et objekt uten indre energi, ressurser, behov eller lyster

Deprivasjon - Opplevelsen av å være deprivert fra grunnleggende menneskelige behov var vanlig. Dette kan være både sosial, økonomisk deprivasjon og fysisk deprivasjon. Eksempler var mangel på søvn, mat og restitusjon.

Byrde av ansvar - Dette var den delen av den emosjonelle volden som var vanskeligst å identifisere for kvinnene som opplevde det. Det var en opplevelse av å bruke enormt mye energi på hverdagens aktiviteter og gjøremål. De måtte ta hele ansvaret alene for de emosjonelle og praktiske spørsmålene rundt parforholdet. Parforholdene manglet en "gi og ta" dynamikk.

Forstyrrelse av subjektiv virkelighet - En konstant tvil av kvinnenes opplevelser og kontinuerlig eksponering for motstridende perspektiv. Kvinnenes tillitt til egne opplevelser, dynamikken i forholdet og faktiske hendelser ble angrepet. Og mange begynte å tvile på egne opplevelser fordi den rokker ved kvinnenes selve persepsjon av verden. (Kirkwood, 1993; referert i Morken, 2008).

Dynamikk mellom psykisk og fysisk vold

Det er en betydningsfull interaksjon mellom den psykiske og fysiske volden. Kontinuerlig verbal kritikk har en sterk påvirkning på kvinnenes psyke. I tillegg legger psykisk vold grunnlaget for hvordan voldsutsatte kvinner tolker og forstår den fysiske volden (Kirkwood, 1993). Den psykiske volden vanskeliggjør beslutningsevnen til voldsutsatte kvinner. De opplever den som å leve i et vakuum uten egne meninger og å ta valg blir så og si umulig. Når kontrollen er etablert er det ikke lenger nødvendig å anvende fysisk vold, voldsutøverens makt kan opprettholdes ved å anvende trusler og generell psykisk vold (Isdal, 2000). I Kirkwoods (1993) undersøkelse, sa kvinnene at de ble sjokkert av slagene. Likevel var det å bli slått allerede kjent for dem og gjort forståelig gjennom den psykiske voldens budskap, nemlig at de er verdiløse og ubrukelige som mennesker. Det samme fenomenet finner man i USA, hvor voldsutsatte kvinner har helt fra de første krisesentrene sagt "violence wasn't the worst part" (Stark, 2007). Abrahams (2007), beskriver at kvinner rapporterer at det var den psykiske volden, manipuleringen og kontrollen som var vanskeligst å leve med, og som gjorde det vanskelig å komme seg ut av det voldelige forholdet.

Voldutsatte kvinner som har vært utsatt for vold over lang tid mister sin handlekraft. Vold er også tap av tid. Den tiden man kunne brukt til å tenke på seg selv, tid til å skape noe, den tiden brukes til å forsøke å overleve og å unngå nye voldsutbrudd (Morken, 2008).

Hva volden gjør med voldutsatte

Som et tema i klinisk psykologi er vold i nære relasjoner viktig i forhold til de psykiske helsekonsekvensene det har for de voldsutsatte kvinnene. Det mest gjennomgående funnet er at volden har gått ut over kvinnenes selvtillit eller tro på egen dømmekraft. Flere av kvinnene beskriver hvordan de har blitt usikre på seg selv, spesielt i sosiale situasjoner. Flere har mistet troen på seg selv, og er mer usikre på andres oppfattelse av dem. Kvinnene forteller også at volden av ulike grunner gjorde at de ble mer isolerte. Det er også en vanlig reaksjon hos kvinnene at de har opplevd angst, både angst mens de fremdeles var i forholdet og angst i ettertid. Disse reaksjonene er normale reaksjoner etter å ha levd under ekstreme forhold (Morken, 2008). Dette støttes av annen forskning om traumer (Herman, 2001; Walker, 1994). Kvinnene gir uttrykk for at de husker volden dårlig, eller at hendelsesforløpet endrer seg. Dette kan være skremmende og bidra til en usikkerhet om deres opplevelser. En normal reaksjon på traumatiske hendelser er at personen konsentrerer seg om utvalgte stimuli under traumet og dermed splitter oppmerksomheten. På den måten blir ikke opplevelsen kognitivt prosessert og tilgjengelig som vanlig episodisk hukommelse. Oppmerksomhetsfokuset gjør at noe blir husket, mens andre ting ikke blir tilgjengelig for hukommelsen. Hva som blir glemt, avhenger av individuelle karakteristika, traumets karakter og hva som skjer etter traumet. Ofte vil de mest ubehagelige og uverdige detaljene være vanskeligst å huske (Axelsen & Wessel, 2006).

Den upredikerbare naturen til volden, det og ikke vite når neste angrep kommer, er så psykisk smertefullt at mange voldsutsatte kvinner initierer til vold, for å få det overstått (Goldner, 2004). Dette vil potensielt være vanskelig for den voldsutsatte å leve med i ettertid. Forskning har vist at menns vold mot kvinner opprettholdes uavhengig av hva kvinnen gjør (Isdal, 2000), eller at voldsutøveren legger skylden for volden på den voldsutsatte (Isdal, 2000). Det er også vanlig at hun internaliserer traume og tar på seg skylden for den volden hun har blitt utsatt for

(Hirigoyen, 1998). For den voldsutsatte kvinnen kan det være vanskelig å leve med at hun har kjent nytelse i et seksuelt overgrep, eller at hun selv har initiert volden (Goldner, 2004). Med andre ord er det vanskelig å oppleve seg som medskyldig i den volden som utspiller seg (Hirigoyen, 1998).

Den voldsutsatte kan også ta på seg skyld for å ha gått inn i en voldelig relasjon. Imidlertid starter ofte parforhold med vold som et vanlig forhold (Skjørten, 1988). Den første voldsepisoden forekommer ofte etter at partene har flyttet sammen, og kontrollelementene som forekommer i form av isolasjon, sjalusi og krav om ansvar i forhold til daglige gjøremål. Slike elementer av kontroll vil også i noen grad kunne opptre i vanlige parforhold. Det kan være vanskelig for den voldsutsatte å gjenkjenne psykisk vold fordi lignende mekanismer også finnes i normale forhold (Skjørten, 1988). Den voldsutsatte vil også slite med det at hun fremdeles har følelser av kjærlighet for voldsutøver. Det oppstår ofte ambivalente følelser som veksler mellom intenst savn etter voldsutøveren og behovet for å distansere seg fra han, og ikke sjelden resulterer det i skyldfølelse.

Psykologisk behandling av voldsutsatte

Gjenoppbygging av autonomi er et sentralt tema i behandling av voldsutsatte. Ifølge Leonore Walker (1991) er dette faktisk det viktigste terapeutiske målet ”... *the most important goal for each therapeutic contact is to help the battered woman find her own strength, often called reempowerment*”. Hvis vi følger ATV sin forståelse av hva vold er, har den voldsutsatte gjennom å være i en relasjon med vold blitt fratatt kontroll over seg selv og eget liv (ATV, 2005). En annen person har hatt makt over henne, en annen person har kontrollert henne. Hun har gradvis mistet kontakt med sin indre stemme og sine egne behov (Morken, 2008). Hun har levd i en verden hvor det er en annen som definerer hva hun skal eller ikke skal gjøre (ATV, 2005).

Det er vanlig at voldsutsatte kvinner prøver forskjellige strategier for å forebygge volden (Abrahams, 2007). En eventuell behandler vil ha en viktig rolle i forhold til å hjelpe den voldsutsatte kvinnen i å identifisere at hun faktisk har vært aktiv i å unngå volden fremfor passiv og aksepterende (Abrahams, 2007). For behandleren kan det være gunstig å vite at når den voldsutsatte kvinnen skal stå i disse følelsene at under vold øker tilknytningsatferden fra den voldsutsatte (Hattendorf & Tollerud, 1997).

Skyld og skam er vanlige følelser, eller symptomer, hos voldsutsatte kvinner, og det er viktig å adressere disse i terapi. Skyld og skam kan manifestere seg på forskjellige måter hos voldsutsatte kvinner (Hirigoyen, 1998). Peterstrand-Nilsson (1997) poengterer at dersom den voldsutsatte skal heles er det essensielt å holde voldsutøver ansvarlig for volden. Den voldsutsatte skal ikke med andre ord være forvirret i forhold til skyldspørsmålet. Dette henger sammen med at kvinner som har levd flere år med vold i nære relasjoner har anvendt flere forskjellige strategier for å få slutt på volden. De har vært sinte på voldsutøver, de har vært grensesettende, eller rolige og selvoppofrende (Morken, 2008) Uansett hvordan de har oppført seg har volden vært stabil, som fører til en prosess hvor de gir opp tanken på forandring, og forsøker istedenfor å akseptere sin situasjon (Peterstrand-Nilsson, 1997). Flere forfattere beskriver denne gradvise uthvisningen av den voldsutsattes selv og sin indre stemme (Hirigoyen, 1998; Kirkwood, 1993; Larsson, 2003). Mangel på indre stemme som fungerer som veileder i livet og hverdagen er symptomatisk. Det er vanlig at den voldsutsatte er avhengig av andres perspektiver og verdensforståelser, og selv ikke har kontakt med sin indre stemme. Voldutsatte som har vært utsatt for mange former for vold, kan oppleve multiple problemer som grensesetting og manglende strategier for å håndtere respektløs oppførsel fra andre. Bekreftelse, støtte, og oppbygging av selvtillit har derfor stor betydning (Hirigoyen, 1998).

Forskning viser at det er en sammenheng mellom å bli utsatt for vold i nære relasjoner og mentale helseproblemer, som depresjon, selvmord og post traumatisk stress lidelse (PTSD) (Abrahams, 2007). Diagnosen PTSD ble utformet for personer som har opplevd avgrensede traumer. Mennesker med langvarige og kroniske traumer har mer komplekse symptomer, og derav begrepet kompleks PTSD (Larsson, 2003). Kompleks PTSD hos en pasient kan beskrives på denne måten (Morken, 2008):

- En bakgrunnshistorie med totalitær kontroll under en lengre tidsperiode. Eksempler på dette kan være gisler i krig, overlevende fra konsentrasjonsleire, overlevende fra noen religiøse sekter, overlevende fra vold i hjemmet, og seksuelle eller fysiske overgrep mot barn.
- Endringer i følelsesregulering som inkluderer gjennomgående dysfori, kronisk suicidale tanker, selvskading, eksplosivt eller ekstremt inhibert sinne, kompulsiv eller inhibert seksualitet.

- Bevissthetsforandringer som inkluderer amnesia eller hyperamnesi for de traumatiske hendelsene, forbigående dissosiative episoder, depersonisering/derealisering, gjenoppleving av hendelser gjennom enten PTSD symptomer eller tankekjør.
- Forandringer i selvoppfatning som inkluderer følelse av hjelpeløshet eller paralyisert initiativ, skam, skyld og selvkritikk, følelse av stigma, opplevelse av å være totalt forskjellig fra andre
- Forandringer i oppfatning av gjerningsmann inkludert grubling over relasjonen til voldsutøver, urealistisk attribuering av total makt hos voldsutøver, paradoksal takknemlighet, opplevelse av spesiell eller overnaturlig relasjon, aksept av trossystem eller rasjonaliseringene til voldsutøver.
- Forandringer i relasjoner til andre inkludert isolasjon og tilbaketrekning, forstyrrelser i intime relasjoner, gjentatt leting etter redningsmann, persistent mistillit, gjentatt feiltak i selvbeskyttelse.
- Forandringer i meningssystemet inkludert tap av håp, opplevelse av desperasjon og håpløshet.

Bortsett fra PTSD kan voldsutsatte også opplever helsemessige problemer som rus, angst, depresjon, somatiske plager og søvnvansker (Justis- og beredskapsdepartementet, 2007). Vold har stor innvirkning på fysisk og psykisk helse. I tillegg opplever voldsutsatte sosial og økonomisk deprivasjon, og tap av personlig integritet. Å bearbeide opplevelsene etterpå er en lang prosess som tar tid og krever stor innsats (Abrahams, 2007).

Når et menneske lever med vold i hverdagen er han/hun ofte så overveldet av indre kaos og uhåndterbare følelser, at det er for ubehagelig for å gå i dybden på egne opplevelser (Herman, 2001). Samtidig som man i en behandlings situasjon ikke skal overvelde pasienten med uhåndterbare følelser, er det viktig at behandleren får en oversikt over alvorlighetsgraden av volden og dens skadevirkninger. Et screeningsinstrument som kartlegger voldens omfang kan derfor være en måte å kartlegge volden uten å gå i dybden på pasientens opplevelser (Morken, 2008). Frykt er et vanlig problem hos voldsutsatte. Frekvensen av psykisk vold korrelerer med

styrken av frykt hos kvinnen (Sackett & Saunders, 2001). Fordi det er psykisk og ikke fysisk vold som henger sterkest sammen med frykt symptomer er det rimelig å tenke seg at fokuset i behandling bør være å bearbeide den psykiske volden.

Gjennom å bevisstgjøre og tematisere psykisk vold sammen med den voldsutsatte kvinner vil hun kunne gjenkjenne mekanismene som har skapt denne sterke, og u håndterbare frykten hun bærer på. Dette vil forhåpentligvis gi et visst symptomlette, og en mulighet til å beskytte seg mentalt mot den psykiske volden (Morken, 2008).

Hirigoyen (1998) har skrevet inngående om parforhold med psykisk vold. Hun trekker frem en rekke utfordringer for voldsutsatte kvinner etter at de er kommet ut av et voldelig forhold. Den voldsutsatte må akseptere at voldsutøveren alltid vil hate henne og at oppreisning vil muligens aldri finne sted. Det vil være viktig for voldsutsatte kvinner å finne en form for aksept at hun selv er uten påvirkningskraft. Videre burde den voldsutsatte kvinnen bygge et selvbilde og et forsvar mot voldsutøvers vold og forberede den voldsutsatte kvinnen på å stå i denne type vold også etter at forholdet er over (Hirigoyen, 1998).

Normalisering er et viktig aspekt i behandlingen av voldsutsatte. Det er vanlig at kvinnene går igjennom en emosjonell berg og dalbane i begynnelsen av bruddet. Mange voldsutsatte kvinner lurer på om de noensinne vil bli kvitt de intense og upredikerbare følelsene de har. En normaliserende tilnærming er sannsynligvis gunstig for bedring og symptomlette (Abrahams, 2007).

Et viktig perspektiv når man som behandler skal jobbe med voldsutsatte kvinner er å fokusere på den styrken, motet og utholdenheten som de har gjennom å ha holdt ut i mange år med vold (Abrahams, 2007). I tillegg er det viktig å ta med seg hva forskningen sier om kvinner som klarer å gå ut av slike forhold. Disse kvinnene kjennetegnes av positivt selvbilde, høy grad av indre "locus of control", spiritualitet, og en aktiv interesse i noe utenfor relasjonen (Morken, 2008). Når vi vet dette kan det anvendes i terapirommet gjennom å fokusere på ressursaspektene hos den voldsutsatte (ATV, 2005). Dette er alle prosessene som er forskjellig fra det som kalles lært hjelpeløshet (Walker, 1979), hvor man tenker seg at voldsutsatte er passive, hjelpeløse, og underkastende (Abrahams, 2007).

Oppsummerende diskusjon

I denne oppgaven er det satt fokus på kvinners opplevelse av valg i forhold til å forlate en voldelig partner. Fremstillingen har belyst en rekke tilnærminger til vold mot kvinner i nære relasjoner. Det er viktig å påpeke at valg av en tilnærming ikke utelukker en annen. Det skal understrekes at vold mot kvinner i nære relasjoner er et så komplisert og sammensatt felt, at det er nødvendig å anvende ulike forklaringer og forståelser for å få en innsikt i tematikken. Betydningen av å se ulike forståelsesmåter i sammenheng kan ikke undervurderes. Kvinner som velger å bryte ut av et voldelig forhold går igjennom en løsrivelsesprosess som er tilnærmet lik for de fleste voldsutsatte kvinner.

Løsrivelsesprosessen vil ofte starte med forandringer på det emosjonelle og kognitive plan, før eventuelle fysiske handlinger finner sted. De fleste studier som omhandler det å forlate en voldelig partner viser, at dette er en prosess der kvinnen går igjennom flere steg eller faser frem til en endelig separasjon, om det i det hele tatt blir en separasjon. Det er en rekke forhold som har betydning for at kvinner som utsettes for vold i nære relasjoner ikke straks bryter forholdet til voldsutøveren hentet fra NOU, 2003:31. De viktigste forholdene listes opp under:

- Mannens makt og kontroll over kvinnen.
- Sammenvevingen av vold og kjærlighet, og mannens løfter om at volden ikke skal skje igjen.
- Nedbrutt selvtillit hos kvinnen og manglende tro på egen evne til å klare en selvstendig tilværelse.
- Trussel om fattigdomsfelle, at økonomien til kvinnen og barna bryter sammen dersom hun forlater voldsutøveren.
- Frykt for at volden skal eskalere i grovhet og omfang dersom kvinnen velger å bryte samlivet.
- Frykt for sosiale reaksjoner fra øvrig familie og nettverk.

Voldutsatte kvinner har i begynnelsen av parforholdet fokus på voldsutøvers positive sider, og de har en tilbøyelighet til å forklare volden ut fra situasjonsbestemte faktorer (ATV, 2005). Det at volden attribueres til ustabile faktorer, som derfor kan endres, gir kvinnene håp om at volden en gang i fremtiden

ikke vil være en del av parforholdet. Dette er en medvirkende årsak til at voldsutsatte kvinner blir i forholdet. Studier på voldsutsattes løsrivelsesprosess konkluderer med at voldsutsatte kvinner trenger tid og støtte fra omgivelsen, og det blir vektlagt at tilbakefall er en forventet del av denne prosessen. Første steg vil uansett være å innse at man er i et destruktivt forhold. For at kvinnen skal innse og forstå at vold i parforholdet er feil, vil ekstern påvirkning være til stor hjelp. Støtte utenfra og eventuelt en behandler, kan hjelpe den voldsutsatte å bli bevisst slike tanker og hjelpe henne til alternative tolkninger som er mer gunstige. Dette kan være å fokusere på relasjonsvoldens kroniske natur, samt intervenere for å unngå at kvinner blir utsatt for mer vold (Dutton et al, 2001). Kunnskap om vold i nære relasjoner hos behandler vil også være helt nødvendig for at kvinnen skal begynne å stille spørsmålsteget ved sin egen situasjon. Et tilbakefall trenger ikke å bety at den voldsutsatte kvinnen bør gis opp av sine nærmeste eller en behandler. Kunnskap og informasjon om undertrykkende mekanismer vil kunne hjelpe kvinner å ta et valg om å gå og det er viktig at behandler har innsikt slike mekanismer (O' Gorman, 1991 referert i Anderson & Saunders, 2003).

Voldsutsatte selv beskriver følgende faktorer som må være tilstede for at de skal klare å gå (Werner-Wilson, Zimmerman, & Whalen, 2000):

- Erkjennelse om at forholdet de er i faktisk er mishandlende.
- Etablere et selv og et håp for framtiden.
- Vite at det finnes et trygt sted som de kan dra til når de forlater partneren.
- Vite at det er sosial støtte som kan hjelpe dem å etablere et nytt liv.

Å bryte med voldsutøveren er imidlertid ingen garanti for at volden tar slutt. Forskning viser at mange kvinners frykt for at volden skal eskalere i grovhet og omfang dersom hun velger å bryte samlivet kan være svært berettiget (Walker, 1991). Walker mener at det farligste tidspunktet for den voldsutsatte når det gjelder risiko for å bli drept, er tidspunktet for separasjon eller like etterpå (Walker, 1991). De norske handlingsplanene fra 2000 og 2004 setter begge lys på betydningen av samarbeid mellom ulike instanser i forhold til voldsutsatte (Justis- og beredskapsdepartementet, 2007). Politiet har i de siste årene arbeidet med opprettelse av egne familievoldskoordinatorer på hvert politidistrikt, om spesialisert kunnskap om voldsproblematikken.

Liz Kelley (2002) har utarbeidet en oversikt over de ulike fasene med utgangspunkt i kvinnenenes reaksjoner og behov (NOU 2003:31). Dette er oppsummert nedenfor:

- Den første krisen/de første overgrepene: Mistro og sjokk, her påtar voldutsatte kvinnen seg skylden for volden og forsøker å tilpasse sine handlinger og minimaliserer volden.
- Forvrengt perspektiv og virkelighetsoppfatning: Kvinnen opplever angst og forsøker å forutse og forhindre volden. Hun ser seg selv gjennom overgriperens øyne og lever med de gode tidene og forsøker å glemme de dårlige.
- Definere volden: Å anerkjenne og se oppførselen som vold. Bevisstgjøring, begynne å se seg selv som offer og partneren som overgriper.
- Reevaluering av forholdet: Tenke på å forlate eller få slutt på forholdet, snakke med andre og søke hjelp utenifra.
- Avslutte forholdet: Dette kan kreve flere forsøk og behov for ekstern støtte.
- Få slutt på volden: Som kan forutsette juridiske tiltak.

Voldsutsatte kvinner forsøker ikke sjeldent å bagatellisere og normalisere volden, men over tid kan det likevel se ut som det skjer en prosess hvor kvinnene gradvis distanserer seg fra voldsutøveren. Det kan se ut som volden bryter ned kjærligheten. Voldsutsatte kvinners bevisstgjøringsprosess gjør at hun søker hjelp utenfra, både fra venner, familie og behandler. Dette bidrar til en endring i attribusjon og oppfatning av volden som til slutt gjør at voldsutsatte kvinner forsøker og forlater voldsutøver.

Holdningen om vold mot kvinner for utenforstående, og spørsmål som “hvorfør går hun ikke?”, er med på å skape en grunnleggende undertone om at det er voldsutsatte kvinner som sitter med ansvaret om å få en slutt på volden. Mer kunnskap på området til allmennheten kan være med på å bevisstgjøre mekanismer som vanskeliggjør løsrivelsesprosessen, og kan skape en bredere forståelse og empati for hva voldsutsatte kvinner faktisk går igjennom. Slik kunnskap kan snu holdninger hos utenforstående, slik at spørsmålet “hvorfør går hun ikke?” kan dreies til “hvordan greier hun i det hele tatt å gå?”

Referanse liste

- Abrahams, H. (2007). Supporting women after domestic violence - *Loss, trauma and recovery*. Great Britain: Athenaeum Press.
- Amnesty International Norge (2007). *Hvem bryr seg? En rapport om menns holdninger til vold mot kvinner*. Oslo.
- Andersen, D.K., & Saunders, D.G. (2003). Leaving an abusive partner: An empirical review of predictors, the process of leaving, and psychological well-being. *Trauma violence abuse*, 4, 163-191.
- Arias, I. (1999). Women's Responses to Physical and Psychological Abuse. In X. B.
- Askeland, I. R., Stand, A., & Sætre, I. (2002). *Voldsutsatte kvinners erfaringer – et bidrag til arbeid med menn som utøver vold*. I M. Råkil (red.), *Menns vold mot kvinner. Behandlingserfaringer og kunnskapsstatus* (ss. 64–80). Oslo: Universitetsforlaget.
- ATV. (2005). *Hva er vold?* Hentet den 13.04.12, fra <http://www.uio.no/studier/emner/uv/isp/SPED4300/v05/undervisningsmateriale/UiO2005.pdf>
- Axelsen, E. D., & Wessel, E. (2006). Den traumatiske hukommelse. I T. Anstorp, K. Benum, & M. Jakobsen (red.). *Dissosiasjon og relasjonstraumer. Integring av det splittede jeg* (ss. 60–72). Oslo: Universitetsforlaget
- Bandura, A. (1969). Social learning of moral judgement. *Journal of personality and social psychology*, 11, 275-279.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Oxford, UK: Prentice-Hall.
- Barnett, O. W. (2000). Why battered woman do not leave, Part 1: External inhibiting factors within society. *Trauma, Violence, & Abuse*, 1(4), 343-372.

- Barnett, O. W. (2001). Why battered woman do not leave, Part 2: External inhibiting factors – social support and internal inhibiting factors. *Trauma, Violence, & Abuse*, 2(1), 3-35.
- Bartholomew, K., Henderson, A., & Dutton, D. (2001). Insecure attachment and abusive intimate relationships. I C. Clulow (ed.), *Adult attachment and couple psychotherapy. The "secure base" in practice and research* (pp. 43-61). Philadelphia: Brunner- Routledge.
- Begby, L. (2005). "Vold mot kvinner — et problem globalt og nasjonalt." Hentet 25.04.12, fra <http://www.fn.no/Aktuelt/Nyheter/Nyhetsarkiv/Kvinner/Vold-mot-kvinner-et-problem-globalt-og-nasjonalt>
- Berman, W. H., & Sperling, M.B. (1994). *Structure and function of adult attachment. Attachment in adults: Clinical and developmental perspectives* (pp. 1-28). New York: Guilford.
- Bohner, G., & Wänke, M. (2002). *Attitudes and attitude change*. East Sussex: Psychology Press Ltd.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. New York: Basic Books.
- Brown, J. (1997). Working towards freedom from violence: The process of change in battered woman. *Violence against woman*, 3, 5-22.
- Burke, J., Gielen, A., McDonnell, K., O'Compo, P., & Maman, S. (2001). The process of ending abuse in intimate relationships: A qualitative exploration of the Transtheoretical Modell. *Violence against women*, 7(10), 1144-1163.
- Carlson, B. E. (2000). Children exposed to intimate partner violence: Research findings and implications for intervention. *Trauma, Violence, & Abuse*, 1(4), 321-342.

- Christensen, E. (1984). *Vold ties ikke ihjel - en bog om vold mod kvinder i parforhold*. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Cloitre, M., Cohen, L.R. & Scarvalone, P. (2002). Understanding revictimization among childhood sexual abuse survivors: An interpersonal schema approach. *Journal of Cognitiv Psychoteraphy: an international Quartely*, 16, 91-112.
- Dahl, R. (1994). "The concept of power." *Power: Critical Assessments*: 288.
- Dutton, M. A., Goodman, L. A., & Bennett, L. (2001). Court-Involved Battered Women's Response to Violence: The Role of Psychological, Physical, and Sexual Abuse I K.D. O'Leary & R. D. Maiuro (Eds.), *Psychological Abuse in Violent Domestic Relations*. New York: Springer Publishing Company, Inc.
- Edward, K.M., Gidycz, C.A. & Murphy, M.J. (2011). College womens stay/ leave decision in abusive dating relationship: A prospective analysis of an expanded investment model. *Journal of interpersonal violence*. 26 (7) 1446-1462.
- Feeney, J. A., Noller, P., & Hanrahan, M. (1994) Assessing adult attachment. I M. B. Sperling & W. H Berman (Eds.), *Attachment in adults: Clinical and developmental*.
- Ferraro, K. J., & Johnson, J. M. (1983). How women experience battering: The process of victimization. *Social problems*, 30(3), 325-339.
- Goldner, V. (2004). When Love Hurts: Treating Abusive Relationships. *Psychoanalytic Inquiry*, 24(3), 346-372.
- Graham, D. L., Rawlings, E. I., Ihms, K., Latimer, D., Foliano, J., Thompson, A., et al.(2001). A scale for identifying "Stockholm Syndrome" Reactions in Young dating woman: Factor Structure, Reliability and Validity. In K. D. O'Leary & R. D. Maiuro (Eds.), *Psychological Abuse in Violent Domestic Relations*. New York: Springer Publishing Company, Inc.

- Griffing, S., Ragin, D.F., Sage, R.E., Madry, L., Bingham, L. E., & Primm, B. J. (2002). Domestic violence survivors self- identified reasons for returning to abusive relationships. *Journal of interpersonal violence*, 17, 306- 319.
- Hammerlin, Y. (2002) hentet fra NOU 2003:31. Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
- Hattendorf, J., & Tollerud, T. R. (1997). Domestic Violence: Counseling Strategies That Minimize the Impact of Secondary Victimization. *Perspectives in Psychiatric Care*, 33(1), 14-23.
- Henderson, A. J. Z., Bartolomew, K., & Dutton, D.G. (1997). He loves me; he loves me not: Attachment and separation resolution of abused women. *Journal of family violence*, 12, 169-191.
- Hirigoyen, M.-F. (1998). *Stalking the soul - emotional abuse and the erosion of identity* (H. Marx, Trans. 1 ed.). Paris: Editions La Découverte & Syros.
- Herman, J. L. (2001). *Trauma and recovery*. From domestic abuse to political terror. London: Pandora.
- Hyden, M. (1994). *Woman Battering as Marital Act*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Isdal, P. (2000). *Meningen med volden*. Oslo, Kommuneforlaget.
- Johnson, M. P., & Leone, J. M. (2000). The differential effects of intimate terrorism and situational couple violence. Findings from the national violence against women survey. *Journal of Family Issues*, 26, 322–349.
- Jacobson, N., & Gottman, J. (1998). *When men batter woman: New insights into ending abusive relationships*. New York: Simon & Schuster, Inc.

- Justis- og beredskapsdepartementet (2007). *Handlingsplan mot vold i nære relasjoner (2008-2011)*. Hentet 25.04.12 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/tema/kriminalitetsbekjempelse/vold-i-naere-relasjoner/vendepunkt.html?id=493762>
- Kalmuss, D. S., & Straus, M. A. (1982). Wives marital dependency and wife abuse. *Journal of marriage and family*, 44, 277-286.
- Kelley, H. H., & Thibaut, J. W. (1978). *Interpersonal relations: A theory of interdependence*. New York: John Wiley.
- Kelly, Liz (2002): Krisesentertjenester i det 21. århundre. (Upublisert manus. Hentet den 25.04.12 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/nouer/2003/nou-2003-31/6.html?id=149000>
- Kirkwood, C. (1993). *Leaving abusive partners*. London: Sage Publications.
- Koopman, C., Ismailji, T., Holmes, D., Classen, C. C., Palesh, O., & Wales, T. (2005). The effects of expressive writing on pain, depression and posttraumatic stress disorderssymptoms in survivors of intimate partner violence. *Journal of health psychology*, 10(2), 211-221.
- Krisesentrene, (2010). Rapportering fra krisesentrene. Hentet fra: http://www.krisesenter.com/statistikk/PDFdocs/rapportering_krisesentrene2010.pdf
- Krug, E. G. (2002). *World report on violence and health*. Geneva, World Health Organization
- Kvale, S. (1997). *Interview: En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzels Forlag.

- Larsson, E. (2003). *Närhet som gör ont: om våld mot närstående*. Stockholm: Brottsofferjourernas riksförbund.
- Leira, H. K. (2002). To skritt fram, ett tilbake, og nye to skritt fram? – om motstand mot kunnskap om menns vold mot kvinner. I M. Råkil (red.), *Menns vold mot kvinner. Behandlingserfaringer og kunnskapsstatus*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Leone, J. M., Johnson, M. P., & Cohan, C. L. (2007). Victim help seeking: Differences between Intimate Terrorism and Situational Couple Violence. *Family relations*, 56, 427-439.
- Morken, K.T. (2008). *Konsekvenser av vold og behandling av voldsutsatte*. Hovedoppgave i psykologi. Universitetet i Bergen, Bergen. Hentet fra <https://bora.uib.no/bitstream/1956/2892/1/44746669.pdf>
- Norsk Krisesenterforbund (2010). "*Vold i nære relasjoner*." Hentet 25.04.12, fra <http://www.norskkrisesenterforbund.no>
- NOU 2003: 31. *Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
- O'Neill, M. L., & Kerig, P.K. (2000). Attribution of self-blame and perceived control as moderators of adjustment in battered women. *Journal of interpersonal violence*, 15, 1036-1050.
- Pape, H., & Stefansen, K. (2004). *Vold og krenkelser i parforhold. Den skjulte volden? En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep (ss. 49–79)*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Pape, H. (2003). Vold og krenkelser i unge menneskers parforhold. *Tidsskrift for Den norske lægeforening*, 15, 2016-2020.

- Peterstrand-Nilsson, M. (1997). *Ondskapens famn - den inre världen hos misshandladekvinnor*. Stockholm: Bokforlaget Natur og Kultur.
- Prochaska, J., & DiClemente, C. (1984). *The transtheoretical approach: Crossing traditional boundaries of change*. Homewood: Dow Jones/Irwin.
- Rhatigan, D. L., & Axson, D.K. (2006). Using the investment model to understand battered women's commitment to abusive relationships. *Journal of family violence*, 21, 153-162.
- Rusbult, C., & Martz, J. (1995). Remaining in an abusive relationship: An investment analysis of nonvoluntary dependence. *Personality and social psychology bulletin*, 21(6), 558-571.
- Sackett, A. L., & Saunders, D. G. (2001). The Impact of Different Forms of Psychological Abuse on Battered Women. I K. D. O. Leary & R. D. Maiuro (Eds.), *Psychological Abuse in Violent Domestic Relations*. New York: Springer Publishing Company, Inc.
- Schei, B. (1999). Vedlegg 8. Vold i samliv. *Helse og sykdom – er kvinnen lik mannen?* I NOU 1999: 13, *Kvinnens helse i Norge* (ss. 742–750). Oslo, Sosial- og helsedepartementet.
- Shurman, L. A., & Rodrigues, C. M. (2006). Cognitive-Affective predictors of women's readiness to end domestic violence relationships. *Journal of interpersonal violence*, 21, 1417-1439.
- Skjørten, K. (1988). Når makt blir vold- en analyse av seksualisert vold i parforhold. Oslo: Institutt for kriminologi og strafferett.
- Skjørten, K. (1994). *Voldsbilder i hverdagen. Om menns forståelse av kvinnemishandling*. Oslo: Pax Forlag AS.
- Skjørten, K. (1999). Kunnskap om voldens omfang i Norge og Norden. I NOU

1999: 13, Kvinner helse i Norge. Oslo: Sosial og helsedepartementet.

- Sleutel, M. R. (1998). Women`s Experiences of abuse: A review of qualitative research. *Issues in Mental Health Nursing*, 19, 525–539.
- Stark, E. (2007). *Coercive control- How men entrap women in personal life*. New York: Oxford University Press, Inc.
- Stene, R. J. (2003). *Levekårsundersøkelsene 1983-2001. Vold og trusler i 20 år*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Strube, M. (1988). The decision to leave an abusive relationship: Empirical evidence and theoretical issues. *Psychological bulletin*, 104 (2), 236-250.
- Walker, L.E. (1979). *The battered women*. New York: Harper & Row.
- Walker, L. E. (1991). Post-traumatic stress disorder in women: Diagnosis and treatment of battered woman syndrome. *Psychotherapy*, 28(1), 21-29.
- Walker, L. E. A. (1994). *Abused women and survivor therapy. A practical guide for the Psychotherapist*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Werner-Wilson, R., Zimmerman, T. S., & Whalen, D. (2000). Resilient response to battering. *Contemporary Family Therapy*, 22(2).
- Widom, C.S. (1986). The cycle of violence. *Science*, 244, 160-166.
- World Health Organization, 2002. *World report on violence and health: summary*. Hentet den 13.04,12 fra http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf

Internett sider uten forfatter:

www1: <http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Handlingsplaner/Vendepunkt.pdf>

www2: https://www.politi.no/strategier_og_analyser/strategier_og_tiltak/

www3: <http://nhi.no/forside/hvorfor-gar-de-ikke-35782.html>

www4: https://www.politi.no/vedlegg/rapport/Vedlegg_137.pdf